

Przedmowa

Refleksje związane z lekturą książki *Polityka, aksjologia i kreatywność w edukacji jutra*

Modernizacja i unowocześnienie systemu edukacji narodowej na wszystkich jej poziomach (od przedszkola po studia uniwersyteckie, podyplomowe i trzeciego wieku) wymaga zmiany paradygmatu. Oznacza to odejście od edukacji odtwórczej, liniowej, standardowej, opartej o myślenie konwergencyjne, na rzecz tej, która zorientowana jest na otwartość; jakość kształcenia, wychowania i badania naukowe; wartości; kreatywność oraz postawy innowacyjne (dowodzi się, że innowacje obligują do odważnego myślenia) i twórcze¹; bazuje na rozwoju myślenia dywergencyjnego i uwzględnia paradygmat *błyskawicznie zmieniającego się świata*² oraz zwraca bardziej uwagę na konieczność zdobywania umiejętności korzystania z zasobów wiedzy z Internetu, ich krytyczną analizę niż na jej przyswajanie. Warto jednak pamiętać, że Internet pozostaje jednak wciąż stosunkowo młodym środkiem zasobu wiedzy i komunikacji, byśmy mogli w pełni zdać sobie sprawę z jego potencjalnych możliwości zastosowań, jak również ograniczeń. Zatem trzeba korzystać z innych źródeł wiedzy i posługiwać się różnymi narzędziami porozumiewania się. Natomiast dbałości o jakość kształcenia i studiowania nie da się zapewnić bez dogłębnego wniknięcia w ich istotę, w związane z nimi nierozłącznie źródła, koincydencję, uwarunkowania oraz metody, formy i środki minimalizacji i eliminacji niepowodzeń edukacyjnych³.

Wartości są podstawową kategorią edukacji i nauk o niej. Odgrywają istotną rolę w życiu ucznia i studenta. Są zarówno wzorami, jak i wzorcami kształtowania ich osobowości i poszukiwania przez nich sensu życia. Mają swoją reprezentację i dwu-

¹ B. Kudrycka, *Innowacje to odwaga myślenia*, „Forum Akademickie” 2012, nr 4, s. 28.

² R. Firmhofer, *Spółczesność umiejące korzystać z wiedzy – jak do tego dojść?*, Sir K. Robinson, *Zmiana paradygmatu edukacji*, [w:] J. Szomburg (red.), *Rozwój i edukacja. Wielkie przewartościowanie*, Gdańsk 2011.

³ A. Karpińska, *Niepowodzenia edukacyjne – renesans myśli naukowej*, Białystok 2011; A. Karpińska, *W poszukiwaniu przyczyn niskiej efektywności kształcenia wyższego*, [w:] K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra. Proces kształcenia i jego uwarunkowania*, Sosnowiec 2010. Por. też A. Kamińska, W. Łuszczuk, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra. Wyzwania współczesności i przyszłości*, Sosnowiec 2012.

wymiar (dobry – zły; ważny – nieważny). Pierwszy z nich odnosi się do wartości pozytywnych i negatywnych (piękny – brzydki). Natomiast wymiar ważnościowy umożliwia uporządkowanie wartości i ujęcie ich w hierarchię (przystojny, mniej przystojny i najmniej przystojny). Całkowita charakterystyka wymaga sięgnięcia po powinnościowy wymiar wartości (powinien – nie powinien). Hierarchia wartości ucznia i studenta stanowi ważne kryterium do charakterystyki ich osobowości⁴.

Powstaje pytanie: czy w akademickim systemie kształcenia i studiowania istnieje wyraźne miejsce na wychowanie do wartości? Czy możliwy jest brak w nim tego wychowania w ogóle? Jak pracownicy naukowo-dydaktyczni radzą sobie z procesem wartości? Jaką posiadają świadomość celów, znaczenia, uwarunkowań i ograniczeń oraz konsekwencji wychowania do wartości i zaniedbań z tego zakresu?

O przemianach w edukacji narodowej decydują światli, kompetentni nauczyciele. Dlatego przebudowa edukacji jest niemożliwa bez zmian dotychczasowego systemu kształcenia, doksztalcania i doskonalenia nauczycieli. Uniwersyteckie kształcenie pedagogów trzeba tak zorganizować, żeby sprzyjało osiągnięciu przez nich wysokich kompetencji: interpretacyjnych, autokreacyjnych i realizacyjnych. Ma ono zapewnić im taki rozwój zawodowy, który będzie bazował na ewolucji tych kompetencji. Przebiega ona w stadiach: wchodzenia w role zawodowe, pełną w nich adaptację i twórczą ich transgresję.

Przy określaniu profilu absolwenta uniwersyteckich studiów pedagogicznych trzeba odpowiedzieć: kim ma być przygotowywany przez nie nauczyciel? Ma on w coraz mniejszym stopniu być przekaznikiem wiedzy, a w większym zakresie przewodnikiem po świecie systemu wartości i animatorem rozbudzającym refleksje o tym, który uczy i wychowuje, jak kształcić i żyć na miarę wyzwań społeczeństwa wiedzy⁵.

Interesująca nas tu monografia wpisuje się głównie w nurty zmian w szkolnictwie wyższym, spowodowane znowelizowaną 18 marca 2011 roku ustawą *Prawo o szkolnictwie wyższym*, wspierając merytorycznie nowe, obligatoryjne dla uczelni i pracowników naukowo-dydaktycznych zadania związane z: opracowywaniem i wdrażaniem programów i efektów kształcenia, Europejskich i Krajowych Ram Kwalifikacji Zawodowych; umiędzynarodowieniem szkolnictwa wyższego; ściślejszym jego powiązaniem z gospodarką i rynkiem pracy; wzrostem jakości, innowacyjności, kreatywności i efektywności dydaktyki akademickiej i badań naukowych⁶.

Autorzy zamieszczonych w tej monografii tekstów czynią to w perspektywie *edukacji jutra*. Trudno ją bliżej określić. Zakłada się, że w najbliższych dekadach XXI wieku będziemy świadkami postępującego starzenia się społeczeństwa, upowszechniania się wykształcenia na poziomie szkoły wyższej, konfliktu o własność wiedzy. Wspomniane przykładowo trendy mają dysfunkcyjny charakter w stosunku do szkolnictwa wyższego. Spowodują m.in. obniżenie jakości kształcenia akademickie-

⁴ J.A. Pielka, *Edukacja humanistyczna – wymóg współczesnych czasów*, [w:] K. Iwan, E. Jackowska, I. Korpaczewska (red.), *Wybrane problemy współczesnej humanistyki*, Szczecin 2010.

⁵ K. Denek, *Nauczyciel. Między ideałem a codziennością*, Poznań 2012.

⁶ K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Poznań 2011; K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Dydaktyka akademicka i jej efekty*, Poznań 2011; K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Przyszłość kształcenia nauczycieli*, Poznań 2011.

go i nadprodukcję absolwentów szkół wyższych: zagrożenie falową tendencją kształtowania się zjawisk demograficznych; marginalizację naszego szkolnictwa przez migracje młodzieży szkolnej i studenckiej (ze względu na lepsze za granicą w sensie socjalnym warunki uczenia się i studiowania oraz zamieszkania i pracy); możliwą porażkę uczelni polskich w nasilającej się konkurencji międzynarodowej.

W każdym wykształceniu, zwłaszcza akademickim, solidna wiedza teoretyczna, stanowiąca podstawę studiów, musi być dopełniona umiejętnościami praktycznymi. Dlatego wraz z nastaniem roku akademickiego 2011/2012 postanowieniami reformy szkolnictwa wyższego zobowiązano władze uczelni i nauczycieli akademickich do ścisłej współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym szkoły wyższej, zweryfikowania programów studiów pod kątem: kwalifikacji i kompetencji, jakie absolwent powinien osiąść w toku kształcenia uniwersyteckiego, kontaktu z potencjalnymi pracodawcami, umiejętności realnego oszacowania przez studenta ich oczekiwań i efektywnego na nie reagowania⁷. Oznacza to, że oparty na Europejskich Ramach Kwalifikacji Zawodowych nowy system edukacji w większym niż dotąd stopniu zobowiązuje uczelnie i wykładowców do odpowiedzialności za przyszłą drogę zawodową studentów. Celowi temu podporządkowano obowiązkowy monitoring zawodowych losów absolwentów⁸.

Jesteśmy świadkami w życiu społeczno-ekonomicznym, kulturowym i edukacyjnym nasilających się działań, które stronią od pokonywania przeszkód na rzecz ich omijania, łatwizny, osiągania celów „na skróty”, jak najmniejszym nakładem sił i środków. Niestety, postawy te nie są obce też środowisku akademickiemu. Świadczy o tym coraz częstsze kupowanie prac magisterskich, plagiaty, zanik rzetelnej krytyki naukowej, banalizacja i niski poziom zajęć dydaktycznych i poszukiwań naukowo-badawczych, turystyka doktorska i habilitacyjno-profesorska⁹.

Wykształcenie jest wartością, którą powinni się cieszyć wszyscy obywatele naszego kraju, bez względu na ich status socjoekonomiczny. Stanowi najlepszy ze znanych sposobów uniknięcia marginalizacji. Czy nasze uczelnie czynią wszystko, co leży w ich mocy, aby otworzyć swoje drzwi dla młodzieży, zwłaszcza uzdolnionej, która zamieszkuje wsie i małe miasteczka? Jak zagwarantować ubogim, społecznie upośledzonym i wykluczonym możliwość stania się pełnoprawnymi członkami społeczeństwa wiedzy?

Kazimierz Denek

⁷ B. Kudrycka, *Deregulacja zawodów rozpoczęła się na uczelniach*, „Forum Akademickie” 2012, nr 4.

⁸ Tamże, s. 30.

⁹ B. Śliwerski, *Banalizacja nauki*, „Forum Akademickie” 2012, nr 4, s. 25-27.